

Viața și jurisdicția din regiunea Orientului Mijlociu și a Africii de Nord

– câteva repere –

Ioan Alexandru Florea
Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului
alex.florea1584@gmail.com

Organizarea bazată pe rudenie este considerată deseori ca reflectând o economie de subzistență. Totuși, păstorii nomazi din regiunea Africii de Nord și a Orientului Mijlociu (MENA) au jucat un rol important în comerțul regional și au fost activi în viața culturală și religioasă a comunității islamice. Ceea ce deosebește populațiile tribale din această regiune de populația rurală din Europa nu este autosuficiența economică sau izolarea culturală, ci faptul că puteau să se opună exploatării de către puteri exterioare, inclusiv cele ale puterii centrale (statul).

În această regiune, țărâtimea sedentară este mai degrabă asociată vieții urbane. Dihotomia urban-nomad a jucat un rol important și în formarea statală în regiunea MENA. Spre deosebire de Europa, unde avuția de pământ reprezenta un criteriu de departajare a claselor sociale, în regiunea MENA, unde pământul era abundent, relațiile de clientelism erau determinate de controlul asupra apei și oferirea securității.

Un exemplu elocvent în acest sens este dinamica dintre două triburi din regiunea de vest a Egiptului și de est a Libiei de astăzi, Merabit și Saadi. Cu sute de ani în urmă, cei din tribul Merabit erau considerați oameni religioși învățați, care treptat renunțaseră la viața nomadă pentru a se stabili în centre religioase numite *zawia*. În timp ce acest trib se îndeletnicea cu învățătura religioasă, servitorii lor din tribul Saadi aveau grijă de turmele care pășteau în deșert. Datorită condițiilor necruțătoare din deșert, ciobanii din tribul Saadi s-au deprins cu greutatea, au fost nevoiți să învețe să lupte ca să se protejeze de raiduri. Cu timpul, aceștia au devenit luptători de temut și datorită propriilor raiduri au devenit și foarte bogați.

Când organizau un raid mai mare, cei din tribul Saadi își lăsau turmele în grija tribului Merabit, iar dacă tribul Merabit era amenințat de vreo putere exterioară apelau la protecția tribului Saadi. Astfel rolurile s-au inversat, iar cei din tribul Merabit au devenit slujitorii tribului Saadi. Cu trecerea timpului, aceste diferențe între cele două triburi s-au atenuat, iar tribul Saadi a adoptat tribul Merabit în schimbul unui tribut. O bună parte a tribului Merabit a devenit atașată de tribul Saadi, deși aceștia nu îi privesc ca fiind egali lor. Unele familii din tribul Merabit au reușit să câștige respectul tribului Saadi, luptând alături de aceștia contra unui inamic comun. Astfel de familii războinice se numeau Merabiteeni independenți, iar din acestea au luat naștere triburi precum Gimeiat, Gawabee și Gadadfa (tribul lui Muammar al-Gaddafi).

Legea tribală

Legea tribală a rămas până în zilele noastre o lege nescrisă, transmisă din tată în fiu. Cazurile Ourfi (în arabă „ceea ce se știe” sau „ceea ce a devenit tradiție”) se împart în mai multe categorii: banii sângelui, pentru omor; pagube, pentru lovituri sau răni cauzate de un atac; dispute pentru pământ, legate de drepturile la cultivare sau pășunat; datoriile etc.

Percepției occidentale îi este greu să înțeleagă punctul de vedere tribal. Un individ occidental consideră că este normal să decidă el însuși unde urmează să trăiască, cu cine urmează să se căsătorească. În schimb, la beduini, individualismul nu contează, iar totul se rezumă la puterea de luptă a tribului. Fiecare individ este considerat doar o verigă în lanțul tribal, iar dacă un individ moare, indiferent din ce motiv, singurul lucru important este să fie înlocuit cât mai repede cu putință. Legea în țările occidentale consideră individul ca fiind unitatea de măsură, iar pedepsirea individului vinovat are rolul de a descuraja acte similare. Legea beduină, unde domină ideea colectivă, iar individul nu joacă niciun rol, este interesată doar de răzbunare sau de răscumpărare. Dacă un individ dintr-un trib este ucis de către membrul unui alt trib, fie trebuie ucis un individ din tribul respectiv, fie trebuie răscumpărat sângele celui ucis pentru a se evita mai multă vărsare de sânge. Astfel, nu există ideea pedepsei pentru a preveni viitoare acte criminale.

Una din principalele diferențe dintre legea occidentală și legea beduină este responsabilitatea/vina colectivă. Dacă un individ dintr-un trib jefuiește, întreg tribul este responsabil, chiar dacă individul nu a cerut acordul tribului. Într-o astfel de situație, șeful tribului era chemat împreună cu sub-șefii sau capii familiilor, li se povestea situația, iar

responsabilitatea capturării răufăcătorului era delegată tribului prin semnarea unui document. Tribului i se dădea un anumit timp (de obicei, câteva zile) să îl aducă pe făptaș în fața legii. Tribul putea să plătească pagubele cauzate de jefuitor, dar în același timp, tribul poate, la un moment dat, să decidă că nu mai este responsabil pentru acțiunile unui anumit membru. Acestuia i se putea da un document care să ateste acest lucru. Însemnătatea acestui document era mult mai profundă decât poate părea la prima vedere. Tribul nu numai că nu îi mai plătea datoriile individului, dar acesta nu mai profita de avantajele pământului tribal moștenit, de dreptul la fântânile tribale și, din acel moment, devenea o paria socială, care nu mai beneficia de protecția tribului, putând fi ucis fără ca ucigașul să se teamă de răzbunare.

Raporturile triburilor cu statul

În Irak, în vremea lui Saddam Hussein, a avut loc o hibridizare a acestor obiceiuri tribale. Tribul nu era responsabil doar pentru predarea unui criminal puterii centrale, ci trebuia să îl omoare pentru a restabili onoarea tribului. Acest lucru se datora, în primul rând, capacității puterii centrale de a exercita forță asupra periferiei. Totuși, nu trebuie subestimată nici capacitatea triburilor de a se schimba, de a se adapta la anumite condiții și schimbări sociale. Astfel, chiar dacă puterea centrală era mult superioară triburilor, ele au găsit o modalitate de a supraviețui, așteptând momentul prielnic să își reimpună autoritatea asupra teritoriului pe care îl locuiau. Această situație ca raport de forțe este prezentă în regiunea MENA de secole.

Deși legea penală a statului este recunoscută pe tot teritoriul statului respectiv, pentru beduini contează respectarea tradițiilor. Astfel, dacă un beduin era închis de autoritatea centrală pentru omor, la eliberarea lui trebuia să dea socoteală și după legea tribală, fiind pedepsit de două ori. Pentru a evita astfel de situații nedrepte, când cazul se referea doar la beduini, guvernul central îi lăsa să fie judecați după propriile tradiții. De exemplu, legea considera un element agravant faptul că un jaf sau altă fărădelege avea loc noaptea. Legea beduină considera tocmai invers, pentru că abia la apus bărbații se întorceau acasă, iar în timpul zilei femeile erau lăsate singure să aibă grijă de gospodărie.

În Egipt, a avut loc recunoașterea oficială a tribunalelor beduine de către administrația britanică, provocând o adaptare și o hibridizare a sistemului tribal. În Sinai, spre exemplu, procedura prevedea ca atunci când doi indivizi sunt într-un proces, fiecare din ei trebuia să numească un judecător, iar guvernul central să-l numească pe al treilea. Acești trei magistrați

se întâlneau fie în corturi, fie la secția de poliție, fie în deșert, iar după ce ajungeau la o concluzie o înaintau puterii centrale care o confirma.

Se poate observa că puterea centrală a statului se afla într-o stare de simbioză cu triburile, lucru care ne poate duce cu gândul la modelul Waziristan, propus de Ahmed Akbar.

Modelul Waziristan implică trei surse de autoritate recunoscute de către triburi: bătrânii/șeicii tribului, liderul religios și agentul politic care reprezintă puterea centrală. Aceste autorități, deși interdependente, de multe ori se află în opoziție. Autoritatea șeicilor, exprimată prin Pashtunwali (codul tribului), vine din genealogie, care le conferă unele privilegii și le definește responsabilitățile. A doua sursă de autoritate este strâns legată de prima, deoarece, de obicei, șeicii sunt cei care desemnează un învățat islamic să îi învețe pe tineri religia islamului. Actorul politic, în schimb, este deseori contestat de învățatul islamic, considerând că postul acestuia este doar o reminiscență a puterii coloniale creștine.

Într-o societate cu o identitate profund musulmană, fiecare din actori trebuie să își afirme această identitate pentru a dobândi autoritate și credibilitate. În cazul șeicilor, ei spun că se trag din strămoși descendenți direcți ai Profetului sau care au fost convertiți la islam de însuși Profetul. Învățatul islamic amintește că Profetul considera că identitatea religioasă trebuie să primeze în fața celei tribale. Din acest punct de vedere, actorul politic este profund dezavantajat, mai ales dacă nu face parte dintr-un trib renumit și nu este musulman.

Echilibrul dintre cele trei autorități este în continuă schimbare, în funcție de contextul istoric. Dacă centrul este puternic, actorul politic manifestă mai multă influență asupra șeicilor și a învățatului islamic. În schimb, în cazul repetatelor atacuri, cum a fost cazul Waziristanului, învățatul islamic poate să își extindă puterile. Un proverb beduin explică foarte clar această situație: „Eu cu fratele meu mă războiesc împotriva verilor mei, eu cu verii mei ne războim împotriva străinilor.” Nefăcând parte dintr-un anumit trib și, astfel, nefiind implicat în rivalitățile tribale, învățatul islamic poate să unească mai multe triburi pentru a combate agresiunea exterioară.

Deși acest model a fost propus în special pentru această regiune, putem vedea clar că este la fel de aplicabil și altor regiuni tribale, de exemplu Libia și Irak. În Libia, codul „Durbah Awlad Ali” sau „Shariah al-Sahara” a funcționat în mod similar celui numit Pushtunwali din Waziristan.

Un alt concept central pentru legea tribală este cel al protecției. Dacă un bărbat era nevoit să traverseze teritoriul unui trib dușman, cerea „tisyar” (protecție) de la un individ din tribul respectiv sau de la un trib neutru, care să-l însoțească pe teritoriul respectiv. Dacă cineva era în pericol de moarte, urmărit de autorități sau de un alt trib, putea să ceară „dakhala”, aruncându-se la picioarele celui de la care cerea protecția. Acesta este nevoit să îl apere chiar cu prețul vieții, fiindu-i onoarea în joc. Un alt cuvânt arab care exprimă același lucru este „wajh” (față). Expresia „bi wajh fulan” („în fața lui cutare”) înseamnă „în protecția lui cutare”. Și în acest caz se pot trasa paralele cu legea tribală Pashtunwali. Acest cod este respectat și în ziua de astăzi în Afganistan. Filmul „Lone Survivor”, în care un luptător din forțele speciale americane a fost salvat de o căpetenie a unui trib, a fost inspirat din fapte reale. Luptătorii Navy Seals, după ce au fost descoperiți de talibani, au fost cu toții vânați și uciși în afară de Marcus Luttrell. Acesta a fost găsit de Muhammad Gulab, care a simțit că este de datoria lui să îl protejeze. Când au venit talibanii în satul acestuia ca să-l ceară pe american, toți sătenii au luptat să-l protejeze.

Rolul geografiei

Regiunea și distanțele joacă un rol important în viața tribală. Un trib prea numeros era nevoit să se împartă în subdiviziuni, iar un grup sau mai multe erau nevoite să găsească alte pășuni. Când întreg tribul locuiește în aceeași regiune, se încearcă urmărirea strictă a legii tribale: toate cazurile sunt trimise sheikh-ului întregului trib numit și *omada*. Întregul trib participă atât la cheltuielile mari (datoria sângelui), cât și la celelalte cheltuieli tribale. Dacă, în schimb, grupurile sau subdiviziunile tribului sunt răsfirate pe o regiune întinsă, atunci cheltuielile mici ale unui grup (de exemplu, pentru furt, rănirea unei persoane sau deteriorarea unei proprietăți) devin responsabilitatea grupului respectiv. Doar cheltuielile mari, precum plata sângelui, se răsfrâng asupra întregului trib. Câteodată distanța și inaccesibilitatea făceau ca grupul separat de corpul principal al tribului să formeze un trib independent.

Importanța genealogiei

Pentru beduini, genealogia conta foarte mult și determina poziția socială a unui individ. În aparență, de multe ori această poziție socială „aristocratică” nu era evidentă. Cel

mai sărac beduin putea să aibă o genealogie care să-l facă nobil, în timp ce unul bogat se putea trage dintr-un trib mult mai puțin respectat. Atât interacțiunile dintre cei doi, cât și poziția socială sunt determinate, în primul rând, de această genealogie și nu de bogăție.

O poveste relatată de un ofițer britanic din secolul trecut spune exact cât de importantă este genealogia pentru beduini:

Husein din Casa Abdul Khan, din tribul Bani Lam, pentru că a ucis un individ din puternicul trib Madhkur, a fost nevoit să fugă împreună cu fiica lui, Hasila, la sheikhul Mansur al tribului Muntafiq. Cei din Bani Lam se considerau de viță nobilă și nu obișnuiau să își mărite fetele cu bărbații tribului Muntafiq. Când Mansur a vrut să se căsătorească cu Hasila, tatăl ei Husein a fost nevoit să accepte, fiindu-i îndatorat. A cerut răgaz de o zi pentru a-și muta cortul la distanță, astfel încât Mansur să poată să vină să îi ceară mâna formal, potrivit datinii. Totuși, noaptea, acesta a fugit cu Hasila la dușmanul lui de moarte, șeicul Madhkur, și scoțându-și sabia a spus: „Cu această lamă ia-mi viața, dar întâi îți încredințez fiica” (Kennett, 2000).

Morala poate să pară surprinzătoare pentru europeni, dar se înscrie în cutume: Husein prefera să fie ucis de dușmanul lui decât să dea mâna fiicei lui șeicului unui trib inferior.

Dovada și puterea Jurămintelor

Codul penal, preluat de la europeni și susținut de puterea centrală, necesită dovezi. Un beduin acuzat de omor era deseori găsit nevinovat din cauza lipsei de dovezi concludente. Acesta, odată întors în sânul tribului, era judecat după legea beduină și obligat să își recunoască vina și să plătească banii sângelui.

Jurământul este instrumentul de care se ajută legea beduină atunci când nu există dovezi concludente. Acesta este folosit doar în astfel de situații. Cel acuzat de lucruri mărunte este nevoit doar să jure că este nevinovat pentru a fi achitat. Dacă acuzația care îi este adusă este mai gravă (de exemplu, furatul unei cămile) atunci patru membri din familia acuzatului trebuie să jure alături de acuzat. În cazul în care este vorba de uciderea unui bărbat, 55 de membri ai familiei acuzatului sunt nevoiți să jure alături de acuzat. Dacă este vorba de uciderea unei femei numărul se reduce la jumătate (27 de persoane). Cel care acuză are dreptul să aleagă felul în care va fi depus jurământul, membrii din familia celui acuzat care urmează să depună jurământul și locul unde acesta va fi depus. Dacă tribul celui acuzat nu

este suficient de numeros, unii membri sunt nevoiți să jure de două ori. Acest lucru se întâmpla pentru a nu se crea un precedent în care un număr redus de jurăminte este acceptat. Aceste reguli, totuși, nu erau mereu respectate și multe situații rămâneau la latitudinea acuzatorului. Dacă cel care acuza era de acord ca numărul celor care jură să fie limitat la 20 în loc de 55 se puteau face excepții de acest fel.

Dreptul la jurământ varia de la acuzat la acuzator în funcție de situație. Se putea întâmpla, de exemplu, ca un individ să îl acuze pe altul de omor și să aducă un martor. Primul rol al curții era să stabilească credibilitatea acestui martor. Dacă se stabilea că acest martor este credibil, mai trebuia stabilit dacă are, din varii motive, resentimente față de acuzat. Dacă s-a stabilit că martorul nu are nimic cu acuzatul, atunci îi este acceptată mărturia, iar acuzatorului și martorului li se putea cere să depună jurământ împotriva acuzatului.

Dacă, în schimb, se dovedește că martorul nu este credibil sau are ceva personal cu acuzatul, atunci nu i se acceptă mărturia și i se cere acuzatorului să vină cu un alt martor. În condițiile în care nu are alt martor atunci dreptul de a depune jurământ revine acuzatului.

Un trib valah

În sudul peninsulei Sinai din Egipt se găsesc mai multe triburi arabe precum Awlad Said, Gharaja, Beni Hassan, Swalha etc. Un lucru foarte puțin cunoscut în România este că în această regiune a Egiptului se află un trib de origine vlahă sau aromână: Jebeliya („oamenii muntelui”). În secolul al VI-lea împăratul Iustinian I a trimis 100 de familii de vlahi din regiunea noastră în Sinai, ca să apere mănăstirea Sfânta Ecaterina. Aceste familii au adoptat cu timpul stilul beduin de viață și au ajuns să formeze cel mai vechi trib din regiunea Sinai. Acest trib încă mai are în tradiția orală conștiința faptului că nu este de origine arabă și că au fost inițial creștini. Tradiția lor spune: „Strămoșii tribului au venit din Vlah de lângă Marea Neagră. Aceasta este România. Ei vorbeau limba romană. Ei erau romani bizantini. Au trăit întâi la Barbaros în Wadi Sebaiyah și o parte din ei la Abu Seilah” (Nandris, 1990).

Tradiția lor mai spune: „Jebaliyeh erau creștini când au venit în Sinai. Au devenit musulmani la momentul Hegirei în 623. Mulți au murit în acea perioadă. Până în 640 au rămas puține familii, probabil 12 din cauza războaielor cu barbarii și a bătăliilor interne. Erau bătălii între egipteni și români sau romani și de aceea mănăstirea i-a separat și le-a spus unde să trăiască. Egiptenii au mers la Abu Seilah și la Wadi Tlah, iar românii s-au stabilit în jurul

el-Melga și Wadi Sebaieyh. Până acum 1000 de ani Jebaliyeh erau doar soldați, apoi s-au apucat de grădinărit. Acum 700 de ani au început să se extindă în vecinătatea mănăstirii și să stabilească alte oaze.” (Nandris, 1990).

Totuși, nu trebuie crezut că este singurul caz în care un trib susține că se trage din europeni. Deși este, probabil, mai mult legendă decât adevăr, ramura Senagra sau Sungur a tribului Awlad Ali susține că sunt descendenții unui austriac numit Singer, care a ajuns în urma unui naufragiu pe coasta deșertului vestic. Tribul susține că austriacul a fost primit de Abu Hindi, bunicul secțiunii Awlad Kharouf, care i-a dat turme și l-a făcut membru onorific al tribului său, iar apoi i-a dat mâna fiicei sale Saadah, din care s-a născut tribul Senagra.

Am încercat să surprindem în rândurile de mai sus câțiva dintre factorii care au influențat și vor influența în continuare dezvoltarea statelor din regiunea MENA. Viața nomadă și comunitățile tribale și-au cerut înțâietatea. Triburile și națiunile din această regiune au existat mereu într-o simbioză. Aflate de multe ori într-un echilibru instabil, ele s-au creat și s-au menținut reciproc, deși au fost mereu entități separate; un observator atent va putea constata că ele au fost simultan interdependente și separate. Așa cum „statalitatea” (abilitatea de a conduce un teritoriu, de a implementa legi și de a menține coeziunea socială) se poate schimba, tot așa triburile s-au schimbat și au creat categorii sociale în interiorul statului.

Chiar și în zilele noastre, dinamica tribală joacă un rol foarte important în state precum Afganistan, Irak, Libia și chiar și în anumite părți din Liban și Egipt. Înțelegerea acestei dinamici și a acestor tensiuni va contribui la o înțelegere mai aprofundată a regiunii.

În ceea ce privește tribul Jebaliya din Sinai, sperăm ca după trecerea pandemiei să putem interacționa cu tribul și să facem un studiu amănunțit atât lingvistic (să cercetăm dacă în dialectul lor se mai găsesc reminiscențe latine), cât și al tradițiilor orale transmise din tată în fiu.

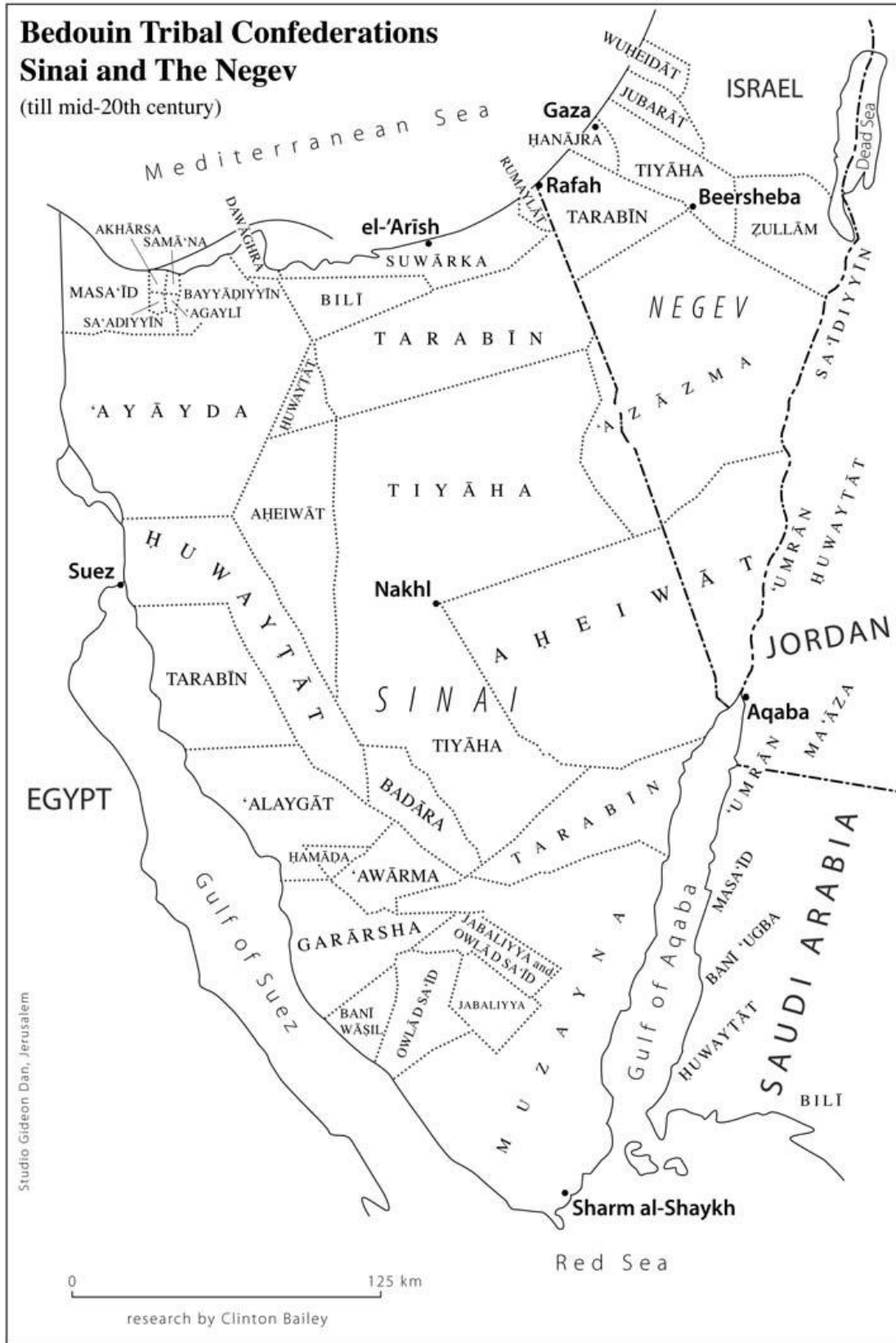

Fig. 1. Confederația tribală Sinai și Negev.

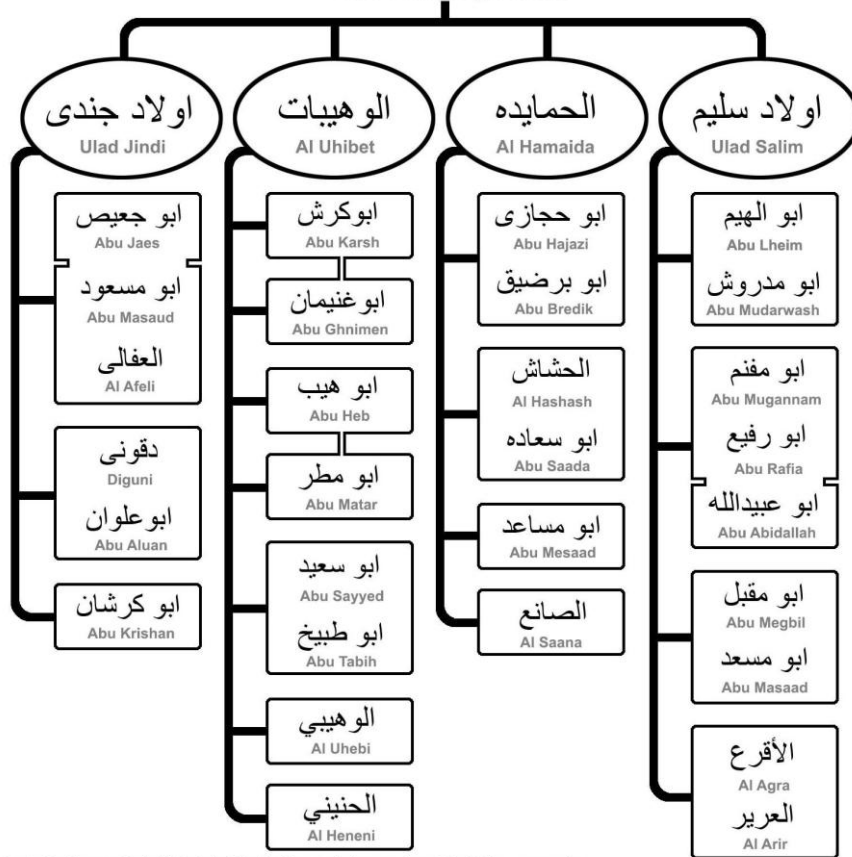
Fig. 2. Beduin Jebeliya.

Fig. 3. Adunare de beduini Jebeliya.

الجبالية

The Jabaleya tribe

Created by Discover Sinai with the help of Sheikh Mousa and other members of the Jabaleya community.

Fig. 4. Ramurile tribului Jabeliya (<http://st-katherine.net>).

Fig. 5. Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai (<http://st-katherine.net>).

Bibliografie

Ahamed Akbar, 2013. *The Thistle and the Drone: How America's war on terror became a global war on tribal islam*, Brookings Institution Press.

Anderson Lisa, 1999. *Transitions to Democracy*. Columbia University Press.

Bailey Clinton, 2009. *Bedouin law from Sinai and the Negev*, Yale University Press.

Fulanain, 1928. *Marsh Arab: Haji Rikkan*, J.B. Lippincott Company.

Kennett Austin, 2000. *Bedouin justice: Laws and Customs among the Egyptian Bedouin*, Kegan Paul.

Nandris G. John, 1990. *The Jebeliyah of Mount Sinai and the Land of Vlah*, Quaderni di Studi Arabi, nr 8, Universita Degli Studi Di Venezia, Dipartimento di Scienze Storico-Archeologiche e Orientalistiche.

Rory Stewart, 2007. *The Prince of the Marshes: And other occupational hazards of a year in Iraq*, Houghton Mifflin Harcourt; Harcourt; Mariner Books.

